

אני פוגש את העני

מטרת השיעור:

- לחשוף ולפגוש בתוך עצמנו את מנגנוני השיפוט המופעלים כנגד העניים.

השיעור "אני פוגש את העני" מכוון אל פתיחת הלב אל הרגשות השונים שעניינים מעוררים בנו. התפיסה שביסוד השיעור היא שתיקון חברתי איננו רק שינוי של מבני כוח ויחסי כוח, אלא גם של התודעה האישית - שינוי כמפגש אמת עם הזולת, שינוי שראשיתו ביצירת זיקה בין אדם לאדם.

מבנה השיעור:

פתיחה	: מפגש אישי עם "עני"	45 דקות
לימוד מקורות בחברותא:	אני פוגש את העני	25 דקות
אסיף		25 דקות
לימוד	מונחה: "ואת העורבים ציויתי"	20 דקות
סיכום		5 דקות

*חלוקת הזמן היא בגדר המלצה ועשויה להשתנות לפי גודל הקבוצה ושיקולי המנחה.

פתיחה: מפגש אישי עם "עני"

המילה "עני" מעוררת בכל אחד מאתנו אסוציאציות שונות. חלקנו מכירים עניים ממעגלים קרובים, אולי משפחה, חלקנו ממעגלים יותר רחוקים, מהרחוב או מהשכונה - אולי מישהו שביקש צדקה, או מישהו שצולם בטלוויזיה עם מקרר ריק... מפגש עם ה"עני" יכול לעורר אצלנו מנעד רחב של רגשות: מאדישות דרך חמלה ועד רתיעה ותיעוב.

בפתיחת השיעור, כל משתתף יספר על מפגש אחד שלו עם "עני". כל אחד יתאר את הרגשות שהמפגש עורר בו וינסה להגדיר מה במפגש עם ה"עני" הפעיל אצלו את הרגשות האלה.

הפתיחה נועדה ליצור חיבור אישי של המשתתפים עם הנושא.

חברים בקבוצה יעלו סיפורים שונים, על עניים רחוקים או קרובים. חלקם יבחרו לא לספר על קרובים או בני משפחה. צריך מידה של ביטחון כדי לשתף את הקבוצה בנושא כואב, ושלעתים הוא כרוך בבושה או בשיפוטיות - "אם אני יצאתי מזה, גם הוא יכול היה לטרוח ולצאת מהעוני". יכולות לעלות דילמות כגון - לא ברור לנו האם נכון לתת לעניים, אולי העזרה הזו מנציחה את מצבם? אולי הם בטלנים המנצלים את טוב הלב שלנו? ועמדות כגון: "להרבה עניים יש כסף אבל סדר העדיפויות שלהם מעוות", "העניים מתרגלים שנותנים להם ולא לוקחים אחריות על מצבם", או "השיטה יוצרת פרזיטיות".

חשוב שהמשתתפים יוכלו לומר את כל אשר עולה על לבם, גם אם אלו דברים קשים או מקוממים. חשוב ליצור אווירה בטוחה, שתאפשר הבעת מגוון של רגשות בצורה חופשית.

לימוד מקורות בחברותא

יש מורכבות גדולה בעמידה לפני עני המבקש את עזרתנו ובהכרה בקיומם של עניים בחברה, הכרה שהיא שאלה המופנית לפתחנו: מה אנחנו עושים עם זה? השאלה היא מעשית ולא עיונית בלבד.

נתמודד עם המורכבות הזו בלימוד בחברותא של שני מקורות: פרשיה אחת מספר דברים העוסקת במפגש עם "עני" – "כי יהיה בך אביון", ופרשנות קצרה על אחד הפסוקים בפרשיה מפי רבי ישועה ללום, מחכמי אלג'יר.

הפרשיה שנלמד נמצאת בתוך בין שתי פרשיות - הפרשיה הקודמת לה עוסקת בשנת שמיטה והפרשיה שאחריה עוסקת בשחרור עבדים. לשמיטה, שמיטת הקרקע ושמיטת כספים-חובות, תפקיד משמעותי בצמצום פערים. התורה מכירה בצורך של האדם לצבור רכוש, ועם זאת היא דורשת ממנו להכיר באי-היכולת של זולתו להדביק את הקצב. עבדות, לעומת זאת, היא תחנה אחרונה בשרשרת העוני: אדם שלא הצליח לשלם את חובותיו נאלץ למכור עצמו לעבד.

אפשר לראות את הקשר בין שלוש הפרשיות העוקבות האלה: התורה בונה מנגנונים של ערבות ומחויבות כדי להגן על החברה כולה מפני פערים כלכליים גדולים מדי, ועל יחידים בתוכה - מפני שקיעה בדלות ובמחסור. **השמיטה** היא מנגנון חברתי מרחיק-לכת ונועז בשאיפתו להחזיר את השוויון החברתי שאבד במרוץ של יחידים אל העושר האישי. **הנתינה** היא המנגנון הבין-אישי בשנים שהפערים גדלים ושהאביונים עומדים בשערים. כאן האחריות מוטלת על כל אחד ואחד מאתנו.

ואם לא היה די בדאגתנו, והעני הידרדר למצב של עבדות – גם כאן יוצרת התורה מנגנון חברתי של **שחרור העבד** (אחרי מספר שנים), באופן המונע נפילה מחודשת לעבדות: אדוניו מצווה להעניק לעבד המשוחרר נכסים אשר יאפשרו לו חזרה למעגל החיים בלא שיזדקק שוב לצדקה.

"כי יהיה בך אביון" (דברים טו, ז) - הפנייה בגוף שני יחיד באה לומר, שבעיית העוני היא בעיה של החברה כולה, העני הוא על כן חלק מכל אחד מאתנו. הפנייה בלשון יחיד מדגישה את חובתנו של כל יחיד ויחיד בחברה להתמודד עם מחסורם של עניים. התפיסה שמתוכה התורה מדברת אלינו היא תפיסה קהילתית, שבה האדם נתון ברשת קשרים לזולת ולחברה, קשרים שמתקפם מוטלת עליו אחריות.

אור החיים [הפירוש לתורה של רבי חיים אבן עטר, תנ"י 1696, מרוקו – תק"ג 1743, ירושלים] מפרש: "בסיבתך בא לו העוני הגדול", ומדגיש בכך גם את אחריותו של כל אחד ואחת מאתנו לעצם **מציאותם** של עניים בחברה. פירוש **אור החיים** מציג את העוני כתופעה שגורמיה אנושיים, ומכאן שגם מיגורה נתונה בידי אנוש.

התורה חוזרת חזור והדגש שלא נקשה את לבנו ולא נקפוץ את ידנו מאחינו האביון. סיבה אפשרית לחזרה הזו היא שאנו מועדים לקפוץ את ידנו במפגש עם עניים; שמשוה גורם לנו לאטום את הלב במפגש הזה. על כן הציווי חל לא על הנתינה בלבד, אלא גם על התודעה והרגש של הנותן בעת הנתינה: "נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו" [דברים טו, י]. מעשה הנתינה הוא שלם כאשר הוא מערב תודעה ורגש של לב פתוח ונדיב, לא מעשה מן הפה – מן היד – ולחוץ.

כדי לפרוץ את מחסום הקושי בנתינה, התורה מציעה להפעיל שלושה חושים, שכל אחד מהם פורץ מחסום אחר: עין, כדי שנרצה לראות; לב, שנוכל להרגיש את כאבו של הזולת ומתוך הרגש הזה לתת "מכל הלב"; יד - זהו השלב האקטיבי, שלב עשיית המעשה, הושטת היד לנתינה.

בפירושו ל"לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך", **הרב ישועה ללום** מציב את המחויבות שלנו לנתינה בהקשר רחב של תפיסה של שוויון חברתי: הבסיס לחברה

שווינוית הוא **השונוות בין בני האדם** דווקא. בני האדם לא נולדו שווים, לא בממון, לא בכישורים. יש בהם גדולים וקטנים, חלשים וחזקים. על כן, גם הדרישה מהם איננה יכולה להיות זהה – ההתייחסות לשונוות היא-היא השוויון האמתי. "וזה חי מזה": השוויון אין משמעו שקבוצה אחת חיה על חשבון האחרת, אלא משמעו הדדיות.

תפיסה דומה של שוויון חברתי מובעת באמרתו של **רבי מנחם מנדל מקוצק** (פולין, 1787-1859), מייסד חסידות קוצק: "אין לך דבר בלתי-שווה מטיפול שווה בבלתי-שוים".

אני פוגש את העני

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצה אשר ה' אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיק האביון: כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינד באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא גרע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על פן אנכי מצוד לאמר פתח תפתח את ידך לאחיק לעניד ולאביונד בארצה:

(דברים טו, ז-יא)

"על כן התורה מצווה 'לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך', אם תקשה לך ידך תיסגר שאז האצבעות שוות ואז תאמר לו לך תעבוד כמוני, אלא כי פתוח תפתח את ידך, ואז תראה האצבעות שיש בניהן גדולים וקטנים, כך ברא הקב"ה בבני האדם גדולים וקטנים וזה חי מזה." (רבי ישועה ללום, ליקוטי אהרן, דרשה יז)

"ולא תקפץ את ידך מאחיק האביון: כי פתח תפתח את ידך לו".

- כיצד נפתח את ידנו לאביון? כיצד אנו עלולים לקפץ את ידנו מן האביון?
- רבי ישועה ללום מפרש את הדימוי של היד הקפוצה והיד הפתוחה כמבטא תפיסה חברתית של שוויון. מהי תפיסת השוויון שהוא מנסח? מה דעתכם על תפיסה זו?

ר' ישועה ללום (תרס"א 1901- תש"י 1950) - מחכמי יהדות אלג'יריה. בהיותו נער התייתם רבי ישועה מאביו האהוב מכלוף, ואמו נטלה על עצמה את הפרנסה של המשפחה. בגיל 18 הוסמך לרבנות, ומאז שימש רב בכמה ערים באלג'יריה ובאירופה. בכל המקומות הללו העמיד תלמידים רבים, הכשיר מחזורים רבים של רבנים ושוחטים ופיתח חיי קהילה פוריים ביותר. הוא קיבל על עצמו מטלות רבות בכל התחומים: חזנות, שחיטה, דרשות, פעילות חינוכית למבוגרים ולנוער. פעולותיו אלה עוררו נהירה מחודשת אל בית הכנסת ובית המדרש וזיכו אותו בהערכה ובהוקרה של הקהילה היהודית.

רבי ישועה ללום נפטר בגיל 49. בשנת 1992 הועלו עצמותיו לארץ, והוא נטמן בבאר-שבע.

רבי ישועה ללום (הרחבה)

הספר ליקוטי אהרן הוא אוסף דרשות שכתב הרב ללום בנושאי אמונה, חגים, פרשות השבוע וכדומה. דרשות רבות בספר מוקדשות לנושא הצדקה. בדרשה יט מדמה הרב את הצדקה לזריעה: "שכל מי שזורע מכסה, היינו שופך עפר על הזרע כדי שציפורים לא יאכלו אותו, וגם כדי שהזרע יכה שורש, כך הצדקה, המעולה היא בסתר". בדרשה כא מציג הרב ללום את תפיסתו באשר לחלוקה הקיימת בחברה בין עניים לעשירים:

הדעת נותנת שהעולם יהיה שווה בשווה, שלא יהיה אחד מעל לשני, וכשאנו רואים אחד עשיר ואחד עני אנו יכולים לומר שהעני לקח את חלק העוני של העשיר, היינו שחובה על העשיר להרים חלק מהעוני של העני שלקח עליו את עניותו שלו[...]. וזאת כוונת "כי יהיה בך אביון", תתאר את העני כחלק ממך כי הוא לקח ממך חלקך בעניות, כדי שגם אתה תיקח מעליו עניותו בתוך לו, "ואל ירע לבבך בתוך לו" אל יהיה בלבך צער על זה שאתה נותן לו[...]. כי אינך נותן לו משלך אלא משלו אתה נותן לו.

אסיף

לאחר הלימוד בחברותא, נאסוף את הקולות השונים והתובנות השונות מן הלמידה בחברותא:

*** מה חידש לכם המפגש עם המקורות?**

*** מהי התובנה המשמעותית ביותר עבורכם מן הלימוד בחברותא?**

תלמוד שמביא לידי מעשה:

המציאות בימינו היא מציאות שבה העניים "סמויים מן העין". הם חלק בלתי-נפרד מן ההוויה הישראלית, ובכל זאת הם בשוליים. רוב המרחב החברתי איננו מרחב קהילתי של ערבות הדדית, אלא מרחב מנוכר, שסימן ההיכר שלו היא בדידותם של האנשים החיים בו.

- למרות האמפתיה ולמרות ההסכמה על המחיר החברתי של העוני, איננו עושים כמעט כלום. מדוע?
- מה המעשים שראוי שנעשה לשינוי המצב הזה?

לימוד מונחה

המקורות שלמדנו עסקו בהקשחת הלב ובקפיצת היד במפגש עם ה"עני". נשאלת השאלה מהן הדרכים להשתחרר משני אלה?

בלימוד הקבוצתי נקרא ב ליקוטי מוהר"ך של רבי נחמן מברסלב, המתאר את עומקה ומורכבותה של העבודה הפנימית שהיא-היא, לדעתו, הצדקה.

לאחר הקריאה, כל משתתף יבחר דימוי אחד מן הדימויים שר' נחמן מביא לצדקה: דימוי העורב, דימוי ההולדה, דימוי ההתחלה. הדיון הקבוצתי יהיה חקירה משותפת של הדימויים סביב השאלות האלה:

- **כיצד כל אחד/ת מפרש/ת את הדימויים השונים?**
- **מה דיבר אליך בדימוי שבחרת?**
- **מהי הדרך הנכונה לך בעבודה הפנימית של הצדקה?**

רבי נחמן מברסלב מעלה למודעותנו את הקושי והכאב הכרוכים בנתינה לזולת העני. עשיית צדקה דורשת תחילה התגברות, "שיבור האכזריות" (אצל מי שאינם רחמנים מטבעם) והפיכתה לרחמנות. זוהי עבודה פנימית הכרוכה בכאבים הדומים לחבלי הלידה, שכן הצדקה כמוה כהולדה, כיצירה חדשה. רבי נחמן סבור אפוא שהצדקה היא הרבה יותר מסתם מחווה של נתינה לזולת: הצדקה היא עבודה פנימית-רוחנית, עבודה של צמיחה, יצירה, הולדה.

רבי נחמן מפרש את "פתוח תפתח" שבדברים טו על הצדקה כפתיחת פתח שבהתחלה הוא צר ומעט-מעט הוא מתרחב והולך. העיקר הוא להתגבר על הקושי שבהתחלה, לפתוח את הפתח הראשון – הפתח שבלב והפתח שבמעשה. אחר כך, הפתח מתרחב כאילו מאליו. יש התחלת צדקה שהיא קשה מאד, ויש צדקה שהיא התחלת כל ההתחלות.

.....

ואת העורבים ציוויתי"

”

"ואת העורבים ציוויתי לכלכלך" (מלכים א' יז, ד) זה בחינת צדקה. כי בתחילה כשמתחילין להתנדב לצדקה, אזי צריכין לשבר את האכזריות שלו להפכו לרחמנות, וזהו עיקר עבודת הצדקה. כי מי שהוא רחמן בטבעו ונותן צדקה מחמת רחמנות שבטבעו, אין זה עבודה, כי יש גם כמה חיות שהם רחמנים בטבעם, רק עיקר העבודה לשבר האכזריות להפכו לרחמנות. וזה בבחינת "ואת העורבים ציוויתי לכלכלך" כי העורב הוא בטבעו אכזרי, ונתהפך לרחמנות לכלכל את אליהו[...]. ובחינה זו, דהיינו התחלת הצדקה היא קשה וכבדה מאוד.

[...] נמצא שהמצוות ומעשים טובים וכל עבודת השם הם בחינת הולדה, וקודם ההולדה כמה קלין וכמה חבלים וצירים יש להיולדת קודם שמולדת ההולדה, ופרט מבכירה, דהיינו הולדה ראשונה של אישה, שאז קשה עליה מאוד.

[...] וצדקה היא תמיד התחלה בבחינת "פתוח תפתח" (דברים טו, ח) שאפילו כשיש פתח והתחלה הצדקה היא פותחת יותר ויותר ומרחבת הפתח יותר, כי כל דבר ודבר מעבודת השם, כשרוצין ליכנס באותו הדרך ואותו העבודה, צריכין לפתוח שם פתח ליכנס באותו הדרך, וזה בחינת "כל ההתחלות קשות", מחמת שבהתחלה צריכין לשבר ולפתוח פתח מחדש, על-כן קשה מאוד. וסוגלת כוח הצדקה להרחיב ולפתוח הפתח יותר ויותר, כשעושין איזהו פתח באיזה עבודה ונותנין צדקה, אזי הצדקה פותחת ומרחבת הפתח יותר ויותר, כי צדקה היא ההתחלה של כל ההתחלות, כי היא פותחת ומרחבת כל הפתחים כנ"ל. וגם בצדקה עצמה יש התחלה, דהיינו כשמתחילין ליתן צדקה, שזה בחינת: "ואת העורבים ציוויתי", ועל כן התחלת הצדקה היא קשה וכבדה מאוד, כי היא בחינת התחלה של כל ההתחלות.

רבי נחמן מברסלב (1772-1810, תקל"ב-תקע"א): מגדולי החסידות, נינו של הבעש"ט. רבי נחמן גדל באווירה חסידית-קבלית, ומנעוריו הרבה להתבודד ולהתפלל שעות רבות. במהרה החלו נוהרים אליו רבים ללמוד מפיו את תורת החסידות. בשנת תקנ"ח (1798) ערך ביקור בארץ ישראל, ביקור אשר סימן נקודת מפנה במשנתו. דרכו הייחודית עוררה מחלוקת שאילצה אותו לנדוד מברסלב לאומן, שם נפטר ממחלת השחפת בהיותו בן 38.

ליקוטי מוהר"ן [=מורנו הרב רבי נחמן] הוא חיבורו החשוב ביותר של רבי נחמן מברסלב, ספר היסוד של חסידות ברסלב. הספר הוא אוסף של דרשות שנשא רבי נחמן, אשר נרשמו ונדפסו בידי תלמידיו.

המורכבות של המפגש עם העני היא רגשית ושכלית כאחת. המחסומים הנפרצים בנתינה נפרצים הן ברגש הן במחשבה. התורה מלמדת אותנו לתת, בלי לשפוט, להכיר, ליצור זיקה – על ידי פתיחת הלב ופתיחת היד. זאת, כל עוד "לא יחדל אביון מקרב הארץ" (ובד-בבד, לחתור ליצירת מציאות שוויונית, מציאות שבה יחדל אביון מקרב הארץ).

נסיים את הלימוד בפירושו של רבי אברהם סבע לפסוק "פתח תפתח את ירך לו". כך הוא כותב בפירושו לתורה, **צרוּר המור**:

ובזה "פתח תפתח את ירך לו" ולא תחוש לקושי לברך, ועל כורחו פתוח תפתח את ירך, ותיתן לו די מחסורו. וזכור כי ערום יצאת מבטן אמך בידיים פתוחות, כמי ששואל חסד, והשם עשה אתך חסד וצדקה. ולכן לא תקפוץ את ירך, כמי שהולך לו מן העולם.

כמו רבי נחמן, גם הרב סבע מביא את דימוי ההולדה בקשר לפתיחת היד והלב אל העני, אלא שהוא מפתח את הדימוי לא מנקודת המבט של היולדת, אלא מנקודת מבטו של הנולד. לידתו של אדם, חוויה מכוננת, היא נקודת זינוק שווה לכול. כולנו יצאנו מבטן אמנו חסרי כל, ידינו פתוחות ומבקשות את חסד אלוהים. בכל הפירושים שלמדנו, הנתינה היא כוח חיים.

- הרב ישועה ללום מציג תפיסה שלפיה השונות בין בני האדם היא בסיס לחברה שוויונית שבה "זה חי מזה".
- רבי נחמן מברסלב מתאר את עבודת הצדקה כהולדה, שהיא כואבת ומייסרת אבל מתוכה נוצרים חיים.
- רבי אברהם סבע מרחיק צעד אחד נוסף: קפיצת היד היא מוות, "ולכן לא תקפוץ את ירך, כמי שהולך לו מן העולם".

הקשר אל העני, קשר של לב פתוח ונתינה, ולא חומרית בלבד, איננו בבחינת המלצה: הוא מחויבות. הוא הדרך שבה כל אחד מאתנו מממש את אחריותו המוסרית והחברתית, ולמעשה מממש את עצמו כאדם. הנתינה חשובה לנותן כמו למקבל.

רבי אברהם סבע [ר"י-ר"פ בקירוב, 1450-1520]: מחכמיה החשובים של ספרד, מקובל, דרשן, מגדולי הפרשנים לתורה. לפרנסתו עסק ברפואה. נולד בקשטיליה והיה בין מגורשי ספרד בשנת רנ"ב (1492). בימי הגירוש מספרד נמלט לפורטוגל, אולם כעבור חמש שנים גורש גם מפורטוגל וספריו נשרפו, והוא שם את פניו לפס שמרוקו. במרוקו כתב מחדש, על סמך הזיכרון, את ספרו הגדול **צרוּר המור פירושים לתורה**, וספרים נוספים, אשר אבדו בשני הגירושים ובנדודים הרבים. לא כל ספריו נדפסו, וחלק מן הכתבים שהוא מזכיר בספריו הנדפסים לא הגיע לידינו.

נראה שבסוף ימיו עזב את פס ויצא לאיטליה. האגדה מספרת, שבעת הנסיעה בים התחוללה סערה והספינה חישה להישבר. ביקשו הנוסעים את ר' אברהם סבע שיתפלל לה' ויצילם. אמר להם ר' אברהם: הנה אנוכי מת; הבטיחו לי שלא תשליכוני אל הים לאחר מותי וקבלו עליכם להביאני לקבר ישראל – ותינצלו מן הסערה. קיבלו עליהם הנוסעים למלא את בקשתו, והסערה שככה. ר' אברהם השיב את נשמתו למרום בערב יום הכיפורים, ולמחרת עגנה הספינה בוורונה שבאיטליה. במוצאי יום הכיפורים הובא לקבר ישראל.

אני פוגש את העני (דף לימוד בחברותא)

פי יהיה בך אביון מאחד אחיד באחד שעריך בארצך אשר ה' אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון: כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על פן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את ידך לאחיד לעניך ולאבליך בארצך:

(דברים טו, ז-יא)

"על כן התורה מצווה לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך, אם תקשה לבך ידך תיסגר שאז האצבעות שוות ואז תאמר לו לך תעבוד כמוני, אלא כי פתוח תפתח את ידך, ואז תראה האצבעות שיש בניהן גדולים וקטנים, כך ברא הקב"ה בבני האדם גדולים וקטנים וזה חי מזה."

(רבי ישועה ללום, ליקוטי אהרן, דרשה יז)

"ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון: כי פתח תפתח את ידך לו".

- כיצד נפתח את ידנו לאביון? כיצד אנו עלולים לקפץ את ידנו מן האביון?
- רבי ישועה ללום מפרש את הדימוי של היד הקפוצה והיד הפתוחה כמבטא תפיסה חברתית של שוויון. מהי תפיסת השוויון שהוא מנסח? מה דעתכם על תפיסה זו?

ר' ישועה ללום (תרס"א 1901- תש"י 1950) - מחכמי יהדות אלג'יריה. בהיותו נער התייתם רבי ישועה מאביו האהוב מכלוף, ואמו נטלה על עצמה את הפרנסה של המשפחה. בגיל 18 הוסמך לרבנות, ומאז שימש רב בכמה ערים באלג'יריה ובאירופה. בכל המקומות הללו העמיד תלמידים רבים, הכשיר מחזוריים רבים של רבנים ושוחטים ופיתח חיי קהילה פוריים ביותר. הוא קיבל על עצמו מטלות רבות בכל התחומים: חזנות, שחיטה, דרשנות, פעילות חינוכית למבוגרים ולנוער. פעולותיו אלה עוררו נהירה מחודשת אל בית הכנסת ובית המדרש וזיכו אותו בהערכה ובהוקרה של הקהילה היהודית.

רבי ישועה ללום נפטר בגיל 49. בשנת 1992 הועלו עצמותיו לארץ, והוא נטמן בבאר-שבע.

"ואת העורבים ציוויתי" (דף לימוד קבוצתי)

"ואת העורבים ציוויתי לכלכלך" (מלכים א' יז, ד) זה בחינת צדקה. כי בתחילה כשמתחילין להתנדב לצדקה, אזי צריכין לשבר את האכזריות שלו להפכו לרחמנות, וזהו עיקר עבודת הצדקה. כי מי שהוא רחמן בטבעו ונותן צדקה מחמת רחמנות שבטבעו, אין זה עבודה, כי יש גם כמה חיות שהם רחמנים בטבעם, רק עיקר העבודה לשבר האכזריות להפכו לרחמנות. וזה בבחינת "ואת העורבים ציוויתי לכלכלך" כי העורב הוא בטבעו אכזרי, ונתהפך לרחמנות לכלכל את אליהו[...]. ובחינה זו, דהיינו התחלת הצדקה היא קשה וכבדה מאוד.

[...] נמצא שהמצוות ומעשים טובים וכל עבודת השם הם בחינת הולדה, וקודם ההולדה כמה קלין וכמה חבלים וצירים יש להיולדת קודם שמולדת ההולדה, ופרט מבכירה, דהיינו הולדה ראשונה של אישה, שאז קשה עליה מאוד.

[...] וצדקה היא תמיד התחלה בבחינת "פתוח תפתח" (דברים טו, ח) שאפילו כשיש פתח והתחלה הצדקה היא פותחת יותר ויותר ומרחבת הפתח יותר, כי כל דבר ודבר מעבודת השם, כשרוצין ליכנס באותו הדרך ואותו העבודה, צריכין לפתוח שם פתח ליכנס באותו הדרך, וזה בחינת "כל ההתחלות קשות", מחמת שבהתחלה צריכין לשבר ולפתוח פתח מחדש, על-כן קשה מאוד. וסגולת כוח הצדקה להרחיב ולפתוח הפתח יותר ויותר, כשעושין איזהו פתח באיזה עבודה ונותנין צדקה, אזי הצדקה פותחת ומרחבת הפתח יותר ויותר, כי צדקה היא ההתחלה של כל ההתחלות, כי היא פותחת ומרחבת כל הפתחים כנ"ל. וגם בצדקה עצמה יש התחלה, דהיינו כשמתחילין ליתן צדקה, שזה בחינת: "ואת העורבים ציוויתי", ועל כן התחלת הצדקה היא קשה וכבדה מאוד, כי היא בחינת התחלה של כל ההתחלות.

(ליקוטי מוהר"ן חלק ב, ד, א-ב)

רבי נחמן מברסלב (1772-1810, תקל"ב-תקע"א): מגדולי החסידות, נינו של הבעש"ט. רבי נחמן גדל באווירה חסידית-קבלית, ומנעוריו הרבה להתבודד ולהתפלל שעות רבות. במהרה החלו נוהרים אליו רבים ללמוד מפיו את תורת החסידות. בשנת תקנ"ח (1798) ערך ביקור בארץ ישראל, ביקור אשר סימן נקודת מפנה במשנתו. דרכו הייחודית עוררה מחלוקת שאילצה אותו לנדוד מברסלב לאומן, שם נפטר ממחלת השחפת בהיותו בן 38.

ליקוטי מוהר"ן [=מורנו הרב רבי נחמן] הוא חיבורו החשוב ביותר של רבי נחמן מברסלב, ספר היסוד של חסידות ברסלב. הספר הוא אוסף של דרשות שנשא רבי נחמן, אשר נרשמו ונדפסו בידי תלמידיו.